

Kas tsiviilkohtud saavad leevendada kliimakriisi? Kliimamuutuste alased strateegilised kohtuvaidlused Euroopa tsiviilkohtutes

Professor doktor Astrid Stadler, Konstanzi Ülikool (Saksamaa)

Kliimamuutused on pakiline ülemaailmne probleem ja riikide seadusandjad peavad rohkem pingutama, et süsinikdioksiidi heidet märkimisväärselt vähendada. Vabaühendused ja üksikisikud on esitanud rahvusvahelistesse kohtutesse, Euroopa Inimõiguste Kohtusse ja mitmesse konstitutsioonikohtusse avalik-õiguslikke hagiid, milles väidetakse, et seadusandjad ja riiklikud reguleerivad asutused ei osale aktiivselt ülemaailmsetes jõupingutustes süsinikdioksiidi mõju vähendamiseks ning rikuvad seega põhiseaduslikke ja inimõigusi. Viimasel ajal on kliimamuutustega seotud nõuetega hakatud pöörduma ka tsiviilkohtutesse. Näiteks otsustas 2021. aastal Haagi ringkonnakohtus Hollandi vabaühenduse esitatud hagi Royal Dutch Shell'i kontserni vastu, et Shell peab vähendama oma CO₂-heidet 2030. aasta lõpuks võrreldes 2019. aastaga 45% võrra. Otsus põhines Hollandi tsiviilseadustiku üldistel deliktiõiguslikel normidel ja on käivitanud sarnaste hagiid esitamise laine Saksamaa kohtutes. Üksikisikutest hagejad, keda toetavad vabaühendused, nõuavad kohtu kaudu eraettevõtjatelt kahju hüvitamist või heitkoguste kohest vähendamist. Selliste nn strateegiliste kohtuvaidluste eesmärk on saavutada ühiskonnas laiapõhjalisi muutusi, mis jõuaks konkreetse kohtuasja ulatusest kaugemale. Kuid kliimamuutused on keerukad nähtused, mis puudutavad paljusid sidusrühmi ja vajavad sotsiaalsete, õiguslike ja majanduslike huvide tasakaalustamisele suunatud tegevusi, mis on demokraatlikult legitimeeritud parlamentide, mitte niivõrd kohtute ülesanne. Loengus analüüsitakse kohtumenetluse ja poliitika seoseid, tõstatatakse küsimus, kas üldine deliktiõigus on sobiv vahend kliimamuutuse probleemiga toimetulekuks, ja arutatakse, kuidas tsiviilkohtud peaksid kliimamuutustega seotud vaidlusi menetlema.